

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

За змістом ст. 1060 цього Кодексу договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад), право на який відповідно до ч. 2 ст. 1228 ЦК України входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним.

Згідно із ч. 2 ст. 608 зазначеного Кодексу зобов'язання не припиняється смертю кредитора, якщо воно не є нерозривно пов'язаним з особою останнього. У такому разі права та обов'язки (спадщина) фізичної особи (вкладника), яка померла, переходять до інших осіб — спадкоємців.

Отже, зобов'язання банку виплачувати проценти за договором вкладу не припиняється зі смертю вкладника, входить до складу спадщини та триває до дня, який передре дню повернення коштів спадкоємцям

ПОСТАНОВА

Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 22 січня 2014 р. у справі № 6-157цс13
(в и т я з)

У лютому 2011 р. Б.В. звернувся до суду з позовом до публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі — Банк) про стягнення процентів за депозитним рахунком та відшкодування моральної шкоди.

Позовні вимоги позивач обґрунтував тим, що він є спадкоємцем після смерті батька — Б.О., який помер 10 червня 2009 р. За життя, 21 квітня 2008 р., Б.О. уклав із Банком два депозитні договори терміном на один рік за умови сплати процентів у розмірі 20,5 % річних.

Після оформлення спадщини, у січні 2010 р., Б.В. просив Банк виплатити грошові кошти за депозитними договорами, проте працівники Банку переконали його не забирати грошові кошти до закінчення зазначеного в договорі строку — 21 квітня 2010 р., щоб не втратити нарахованих процентів. Однак 27 травня 2010 р. в Банку він отримав грошові кошти за депозитними договорами, проценти за якими нараховані до дня смерті його батька, із чим він не погоджується, а тому просив стягнути з Банку проценти за зазначеними вище депозитними договорами за період з 10 червня 2009 р.

до 27 травня 2010 р. в сумі 845 грн 88 коп. та 3 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Рівненський районний суд Рівненської області рішенням від 25 травня 2012 р. в задоволенні позову відмовив.

Рішенням Апеляційного суду Рівненської області від 13 листопада 2012 р. рішення суду першої інстанції в частині відмови Б.В. у задоволенні вимог про стягнення процентів за користування грошовими коштами за договором депозиту скасовано, ухвалено в цій частині нове рішення, яким зазначені вимоги задоволено. Вирішено питання про судові витрати. У решті рішення залишено без змін.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 15 травня 2013 р. касаційну скаргу Банку задовольнив, рішення Апеляційного суду Рівненської області від 13 листопада 2012 р. скасував та залишив у силі рішення Рівненського районного суду Рівненської області від 25 травня 2012 р.

У вересні 2013 р. Б.В. подав до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних

справ заяву про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р.

Ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 грудня 2013 р. допущено до провадження Верховного Суду України цивільну справу за позовом Б.В. до Банку про стягнення процентів за договором банківського вкладу для перегляду ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р.

У заяві про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. Б.В. порушив питання про скасування рішення суду касаційної інстанції й направлення справи на новий касаційний розгляд із підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК, — неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, зокрема статей 608, 1228 ЦК, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Як на приклад наявності неоднакового застосування судом касаційної інстанції зазначених вище норм матеріального права Б.В. послався на ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 листопада 2011 р., 18 квітня 2012 р., 10 жовтня 2012 р. та від 9 квітня 2013 р.

Заслухавши суддю-доповідача, представника Банку — М.В., дослідивши матеріали справи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява про перегляд оскаржуваного судового рішення підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ст. 353 ЦПК Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Згідно зі ст. 355 ЦПК заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана виключно з підстав: 1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Відповідно до змісту ст. 360⁴ ЦПК суд задовольняє заяву про перегляд справи Верховним Судом України і скасовує судові рішення у справі, яка переглядається з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 зазначеного Кодексу, якщо встановить, що судові рішення є незаконним.

Суди встановили, що 21 квітня 2008 р. Б.О. уклав із Банком два депозитні договори терміном на один рік. Так, за першим договором він вніс на депозитний рахунок 2 тис. грн за умови сплати 15,75 % річних, а за другим — 1 тис. грн з процентною ставкою 16 % річних. 21 квітня 2009 р. дію цих договорів продовжено. Таким чином, грошова сума на депозитних рахунках становила 2 тис. 962 грн 25 коп. з процентною ставкою 20,75 % річних та на суму 1 тис. грн 69 коп. з процентною ставкою 20,5 % річних.

10 червня 2009 р. Б.О. помер.

Відповідно до свідоцтва про право на спадщину за законом від 15 січня 2010 р. Б.В. після смерті батька успадкував грошові кошти за зазначеними депозитними вкладками, після чого депозитні вклади на своє ім'я не перевів.

27 травня 2010 р. позивачу за двома квитанціями виплачено 1 тис. 28 грн 21 коп. та 3 тис. 44 грн 76 коп. депозитних вкладів. Фактично Б.В. отримав суму вкладу й проценти, нараховані лише до дня смерті вкладника, а не до дня фактичного повернення коштів.

Відмовляючи Б.В. в задоволенні позовних вимог про стягнення процентів за банківським вкладом, не нарахованих банком після смерті вкладника, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд касаційної інстанції, виходив із того, що для нарахування процентів за депозитним вкладом після смерті вкладника немає правових підстав. Відповідно до ст. 1218 ЦК у спадкоємця виникло право на отримання вкладу та процентів на суму вкладу, нарахованих на час смерті спадкодавця.

Аналогічний висновок зробив Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в ухвалі від 9 квітня 2013 р., тому відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК зазначене судові рішення не може бути прикладом неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права.

Разом із тим в інших спорах, які виникли з подібних правовідносин, як убачалося з наданих для порівняння ухвалах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 листопада 2011 р., від 18 квітня 2012 р. та 10 жовтня 2012 р., касаційний суд, вирішуючи спори в цих справах, виходив із

того, що відповідно до ч. 2 ст. 608 ЦК зобов'язання за вкладом зі смертю кредитора не припинилося, оскільки воно не є нерозривно пов'язаним з особою кредитора, а тому проценти на вклад повинні нараховуватися до дня, який передує його поверненню вкладникові.

Отже, виявлено неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: ст. 608 та ст. 1228 ЦК, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції зазначених норм матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходила з такого.

Статтею 2 Закону від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що вклад (депозит) — це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 1058 ЦК за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦК самостійною підставою заміни кредитора в зобов'язанні є правонаступництво.

Відповідно до ч. 2 ст. 608 ЦК зобов'язання припиняється смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора. Проте у зобов'язаннях, не пов'язаних з особою кредитора, смерть не призводить до припинення зобов'язань, а відбувається перехід прав і обов'язків від фізичної особи, яка померла, до інших осіб — спадкоємців.

Згідно зі ст. 1216 ЦК спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст. 1218 ЦК).

Статтею 1228 ЦК встановлено право вкладника розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі).

Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним (ч. 2 ст. 1228 ЦК).

Відповідно до вимог ст. 1060 ЦК договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі впливом встановленого договором строку (строковий вклад).

Згідно із ч. 5 ст. 1061 ЦК проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав.

Оскільки сторонами спірного договору банківського вкладу є банк (боржник) і вкладник (кредитор), а зобов'язання банку виплачувати проценти на суму вкладу не є нерозривно пов'язаним з особою вкладника, то таке зобов'язання відповідача не припиняється внаслідок смерті вкладника, входить до складу спадщини та триває до моменту фактичного повернення коштів спадкоємцям.

Саме до цього зводяться правові висновки, що висловлені Судовою палатою у цивільних справах Верховного Суду України в постановках від 4 вересня 2013 р., 18 вересня 2013 р. та від 20 листопада 2013 р., які згідно зі ст. 360⁷ ЦПК є обов'язковими для судів, що зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України.

Суд касаційної інстанції у справі, яка переглядається, неправильно застосувавши наведені норми, постановив ухвалу, яка є незаконною й підлягає скасуванню відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК.

Ураховуючи викладене, керуючись статтями 355, 360³, 360⁴ ЦПК, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України заяву Б.В. про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. задовольнила: ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 травня 2013 р. скасувала, справу передала на новий касаційний розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.